

Ю.С. БЕЗДУШНА, *к.е.н., с.н.с.,
заступник завідувача відділу методології обліку та аудиту,
ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААН, м. Київ*

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року, передбачають завершення земельної реформи через включення вартості землі в економічний оборот як прибуткоутворюючого фактору [1].

Введення земельних ділянок до економічного обороту, потребує в першу чергу ідентифікації земель сільськогосподарського призначення та прав користування ними в системі бухгалтерського обліку та виділення окремих показників у формах фінансової звітності.

Протягом останнього десятиріччя науковцями відділу під керівництвом доктора економічних наук, професора Жука В.М. сформовано потужну науково-методичну базу з даного питання, що включає методичні рекомендації, наукові публікації, практичні посібники. Разом з тим, існуюча інституційне середовище не сприяє впровадженню наукових розробок. Саме тому, першочерговим науковим завданням є формування інституційної основи запровадження загальнонаціональної, уніфікованої на державному рівні системи інформації про стан та використання сільськогосподарських земель базованої на єдиних методологічних засадах їх оцінки та обліку.

Інституційний підхід в дослідженні економічних явищ та процесів досить поширений сьогодні в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О.М. Мороз, Т.О. Осташко, М.А. Хвесик та ін. Вперше застосував інституційну теорію в дослідженнях сучасного стану та перспектив розвитку бухгалтерського обліку В.М. Жук, систематизувавши складові бухгалтерських інститутів та визначивши вплив кожного із них у ієрархії відповідальності за розбудову обліку. В бухгалтерському обліку земель сільськогосподарського призначення дана сукупність пред-

ставлена значною кількістю інститутів, що впливають на формування та запровадження ефективної системи інформації про стан та використання земель. В табл. наведена узагальнена автором система інституційного забезпечення обліку земель сільськогосподарського призначення, здійснена на основі облікової ідентифікації складових поняття «інституту» за Жуком В.М. (табл. 1).

Таблиця 1

Визначальні інститути у формуванні системи обліку та оцінки сільськогосподарських земель

Ідентифікація складових «інституту» стосовно бухгалтерської сфери [2]	Інститути, що впливають на формування системи обліку та оцінки земель сільськогосподарського призначення
<i>Неформальна складова:</i> звички, стереотипи, ментальність бухгалтерів, користувачів бухгалтерської інформації	Інститут землевласника Інститут землекористувача Інститут оцінювачів земельних ділянок
<i>Формальна складова:</i> нормативно-правові акти щодо земельних відносин та з бухгалтерського обліку земель	Земельний кодекс України; Закони України «Про Державний земельний кадастр», «Про оренду землі», «Про оцінку земель»; ПСБО 7 «Основні засоби», 8 «Нематеріальні активи», 14 "Оренда"
<i>Організаційна складова:</i> міжнародні та національні професійні об'єднання бухгалтерів	Система державної реєстрації земель Державний земельний кадастр
<i>Державна складова:</i> державні регуляторні органи з бухгалтерського обліку	Міністерство фінансів України Міністерство аграрної політики та продовольства України Державна служба статистики України Державне агентство земельних ресурсів України
<i>Наддержавна складова:</i> наддержавні регуляторні органи з бухгалтерського обліку	Система Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку

Неформальні інститути. Визначальний вплив на формування ефективної системи обліку земель чинять саме неформальні інститути - землевласники та землекористувачі.

У процесі проведення земельної реформи в Україні у приватну власність було передано 27,7 млн. га сільськогосподарських угідь, які розподілені між 6,9 млн. громадян країни (в середньому по Україні один власник паю одержав 4 га сільгоспугідь). Понад 6,5 млн. громадян (або 96 %) оформили державні акти на право власності на земельну ділянку і 6,2 млн. (92,3 %) – отримали акти на руки. Нині з цих земель 17,4 млн. га (63 %) здається громадянами країни в оренду, 4,4 млн. га (16 %) обробляється власниками, 1,2 млн. громадян не визначилися, як розпоряджатися сільгоспугіддями площею 4,1 млн. га. [3].

Отже, власниками сільськогосподарських земель є фізичні особи, які не зацікавлені і не переймаються питаннями обліку земель. А питання оцінки їх хвилюють лише в частині можливості продажу своїх паїв.

Вважаємо, саме на землекористувача необхідно законодавчо покласти обов'язок ведення обліку сільськогосподарських земель та звітування про стан їх використання. При цьому постановка на облік прав користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення підвищить привабливість балансу підприємства, що є позитивним для землекористувача.

Формальні інститути. Зазначені в таблиці нормативно-правові акти, що складають формальну інституційну основу обліку та оцінки сільськогосподарських земель потребують внесення змін, згідно яких землевласники та землекористувачі зобов'язані забезпечити ведення обліку земельних ділянок та прав користування ними, у тому числі земельних часток (паїв) сільськогосподарського призначення сільськогосподарського призначення незалежно від правового режиму землекористування (власність, постійне чи тимчасове користування).

Формальні інститути у вигляді системи законодавства мають враховувати головну вимогу до обліку і звітності земель, яка, на нашу думку полягає у тому, що система бухгалтерського обліку і звітності земель та прав користування ними має забезпечити формування уніфікованої інформації про кількісні, якісні характеристики їх вартість, та стан незалежно від того до якої категорії дана земельна ділянка віднесена в бухгалтерському об-

ліку підприємства власника чи користувача – основних засобів, нематеріальних активів чи відображена на позабалансовому рахунку. Такий підхід забезпечить чіткість в подальшій організації бухгалтерського обліку земельних ділянок.

Організаційні інститути. Однею з вагомих перешкод за провадження обліку земель є відсутність нормальної системи державної реєстрації земель, що є ключовим організаційним інститутом в обліку земельних відносин. Довгий час гострою проблемою була тривала процедура отримання державних актів на земельні ділянки, без яких їх облік був неможливий. Законодавчий термін зазначеної процедури був встановлений в 2 місяці, але іноді така процедура тривала значно довше. З 1 січня 2013 року вступив в силу Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 7 липня 2011 року № 3613-VI, який передбачає скасування з 2013 р. складної процедури видачі державних актів на право власності на земельні ділянки. Даним Законом встановлено строк у 14 днів для внесення даних про земельну ділянку в кадастр. Таке спрощення, а також запровадження з 1 січня 2013 р. оновленої системи Державного земельного кадастру та практична реалізація усіх передбачених новим законодавством умов щодо реєстрації прав та обтяжень, на нашу думку, прискорять реалізацію ідеї створення єдиної системи облікової інформації про вартість сільськогосподарських земель в Україні.

Державні інститути. Визначальним інститутом в забезпеченні єдиного обліково-інформаційного базису щодо вартості земель є Міністерство фінансів України, як орган відповідальний за методологію бухгалтерського обліку.

В основі методології обліку різних категорій земельних ділянок та прав на них (власність, постійне чи тимчасове користування) мають бути наступні підходи:

- земельні ділянки що належать підприємствам на праві власності (у тому числі бюджетним установам та державним підприємствам, що використовують землю на праві постійного користування) необхідно відображати у складі основних засобів;
- земельні ділянки отримані в короткострокову оренду (на строк до 1 року) мають відображатися орендарем на позаба-

лансовому рахунку, за вартістю, згідно експертної грошової оцінки, що має бути обов'язковим елементом при укладенні договорів оренди;

– земельні ділянки отримані в довгострокову оренду (на строк більше 1 року), права набуті за договорами емфітевзису, суперфіцію повинні відображатися у складі нематеріальних активів, як права користування.

Запропоновані підходи до ідентифікації в бухгалтерському обліку, земельних ділянок забезпечать своєчасне і повне документальне оформлення і відображення в облікових реєстрах набуття прав власності та прав користування земельними ділянками; ефективний контроль за раціональним використанням земельних ділянок; повне відображення витрат на капітальні поліпшення земель; достовірну оцінку земельних ділянок в балансі та звітності.

Наддержавні інститути, що впливають на формування системи обліку та оцінки земель сільськогосподарського призначення, вважаємо могли б бути представлені системою Міжнародних стандартів фінансової звітності, що на сьогодні активно впроваджуються в Україні. Разом з тим, жоден МСФЗ не визначає особливості ведення обліку сільськогосподарських земель, а тому їх вплив на становлення інформаційного забезпечення аграрного землекористування може бути визначений лише шляхом розробки власних методологічних напрацювань в рамках єдиної концепції МСФЗ.

Врахування узагальненого в публікації інституційного забезпечення дозволить сформулювати єдині методологічні засади оцінки та прозору систему обліку і звітності для включення сільськогосподарських земель до економічного обороту в Україні.

Список використаних джерел

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Мель-сель-Веселяка. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с.

2. Жук В.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки : [монографія] / В.М. Жук. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 648 с.
3. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Земля в українській долі: ситуація у земельній сфері, законодавче забезпечення земельних відносин та практика його реалізації": Проект Постанови Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zsu.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1684:2011-04-13-14-04-34&catid=55:2010-11-28-10-00-48&Itemid=82.

УДК 005.35

О.О. БЕЛЯЄВА, студентка*,
Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ ВИСВІТЛЕННІ В ДИСЕРТАЦІЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ

Питанням пов'язаним з соціальною відповідальністю бізнесу присвячена значна кількість наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед них варто виділити праці: Бедфорда Н., Боуена Г., Березіни О.Ю., Возницької Н.В., Воробей В., Грицини Л.А., Жиглей І.В., Карнегі Е., Керолла А., Котлера Ф., Лептона Е. Маліновської О.Я., Рішара Ж., Пушкаря М.С., Чижевської Л.В. Царик І.М., Фітча Г. та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань багато питань залишаються відкритими, тому з метою їх виявлення, у даній роботі проведений аналіз авторефератів дисертацій українських та російських вчених за напрямком «соціальна відповідальність бізнесу».

Протягом останніх двадцяти років українськими науковцями було захищено 15 дисертаційних робіт, російськими – 62 роботи (рис. 1).

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту І.М. Ткачук